

Єфименко Тетяна Іванівна,
академік НАН України, д.е.н.,
президент ДННУ «Академія фінансового управління»,
м. Київ, Україна

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Під впливом глобальних та регіональних потрясінь, спричинених рецесією, перебоями в міжнародних ланцюгах поставок у ході повномасштабного російського вторгнення в Україну, у світі сформувалася нова соціально-політична, економічна та військова реальність. В умовах воєнного стану та, в майбутньому, під час післявоєнного відновлення національної економіки вкрай необхідним є перезавантаження порядку денного реформ оподаткування в Україні. За даними огляду Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1], надзвичайні умови протягом останніх двох років суттєво ускладнили процеси управління змінами у фіскальному регулюванні. Динаміка зростання світової економіки у 2022 р. сповільнилася майже вдвічі порівняно з попереднім роком. Російська агресія проти України посилила передкризові тенденції зростання цін на мега-, макро- та мікрорівнях. Показник інфляції у глобальному вимірі останнього десятиліття досяг найвищого значення. Відповідно, центральні банки у багатьох країнах різко підвищили облікові ставки. Органи влади, попри високі боргові зобов'язання, у відповідь на критичне падіння оплати праці та доходів домогосподарств були змушені розробляти й упроваджувати багатосторонні програми субсидій, трансфертів, цінових обмежень тощо. При цьому ключовим компонентом пакетів підтримки суб'єктів господарювання та індивідуумів стали податкові заходи: тимчасові зниження ставок акцизів та податку на додану вартість (ПДВ) на енергетичні продукти, індексування порогових значень оподаткування груп платників податків, інфляційне регулювання податку на доходи фізичних осіб та внесків у країнах, які зазнали істотного підвищення цін. Слід підкреслити, що тимчасове зниження податкового навантаження, з одного боку, було вигідним для платників податків, з другого – їх часто нецільовий характер не сприяв скороченню споживання енергетичних ресурсів, негативно впливав на бюджетні витрати.

У зв'язку з високими темпами інфляції експерти Міжнародного валютного фонду (МВФ) рекомендували використовувати нетрадиційні підходи у фіскальній політиці [2]. У деяких країнах значне підвищення цін на енергоносії інспірувало диспропорції в економіці. Так, суттєве збільшення доходів підприємств енергетичного сектору, не пов'язаних зі зростанням виробництва, спостерігалось наприкінці 2021 р. – протягом 2022 р. Кон'юнктурне зростання прибутку корпорацій супроводжувалося введенням солідарних зборів, тимчасових податків на прибуток та іншими заходами регулювання обов'язкових платежів і зборів. Такі нестандартні підходи, вкрай рідкісні в управлінні змінами у сфері оподаткування, було запроваджено як виняток із

метою зміцнення дохідної бази бюджетів, обмеження нерівності та забезпечення соціальної справедливості. Також відома практика, коли поряд із розширенням пільгових податків на доходи фізичних осіб (PIT) та внесків на соціальне забезпечення (SSC) здійснювалася ескалація податкового тягара для найбільш забезпечених суб'єктів за рахунок підвищення податків на капітал та заробітну плату високооплачуваних осіб, а також податків на багатство й нерухоме майно.

У 2022 р. спостерігалось зниження окремих екологічних податків, у багатьох юрисдикціях запроваджувались фіскальні преференції та зміцнювались механізми мотивації переходу до низьковуглецевої економіки. У низці країн з метою підтримки стимулів зниження емісії парникових газів було збільшено податки на викиди вуглецю. У центрі уваги Європейського Союзу перебувало вирішення проблем використання «зелених» податкових пільг та кредитів у рамках як корпоративних, так і індивідуальних податків на доходи. Ці інструменти застосовувались для підтримки капіталовкладень у більш екологічно стійкі технології та способи виробництва. Взагалі актуалізувались тенденції розширення сфер податкових пільг для заохочення сталого зростання, досліджень та інноваційних розробок, інвестицій, забезпечення зайнятості, а також адаптації податкових систем до викликів і альтернатив, пов'язаних із цифровізацією світової економіки. Багато суверенних держав послідовно продовжують упровадження норм, рекомендованих Планом протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування ОЕСР [3], документом про двокомпонентне подолання податкових викликів, що виникають внаслідок диджиталізації економіки [4]. Успішно імплементуються міжнародні стандарти прозорості та обміну інформацією в податковій сфері, правила оподаткування міжнародної цифрової торгівлі шляхом зміцнення режимів ПДВ у електронній комерції та обов'язкової звітності про транзакції.

Основою податкової політики та реформ адміністрування в нашій державі, відповідно до Меморандуму про економічну та фінансову політику між МВФ та Україною [5], стане Національна стратегія національних доходів на 2024–2030 роки (далі – Стратегія). Основним її напрямом буде стабільне збільшення доходів таким чином, щоб сприяти інклюзивному зростанню за рахунок приватного сектору, а також забезпечувати справедливий податковий тягар для всіх суб'єктів економіки. З цією метою в коротко- й середньостроковій перспективі заплановано політичні та законодавчі заходи, які пов'язуватимуть податкові та інші стимули з потенційними національними вигодами і, наскільки можливо, усунуть усі зайві податкові пільги та канікули. Крім того, передбачено розроблення та імплементацию інструментарію податкової підтримки відбудови стимулювання інвестиційного розвитку економіки України і запобігання непродуктивним податковим витратам в умовах післявоєнного відновлення на основі використання найкращих світових практик. Мається на увазі наближення податкового законодавства до норм і правил згідно з директивами й рекомендаціями ЄС у контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами [6]. З цією метою буде узагальнено європейські вимоги та стандарти оподаткування інвестицій різних видів, світовий досвід застосування спеціальних економічних зон та режимів

оподаткування інвестицій з позицій доцільності та умов їх імплементації в Україні. Не менш важливим є виявлення особливостей практик оподаткування й фіскальної підтримки природоохоронних інвестицій та капіталовкладень у контексті програми запровадження «зеленої» економіки в країнах Східного партнерства [7] та проєкту «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства ЄС» [8]. Також варто обґрунтувати можливості й умови: фінансування відбудови та інвестицій з урахуванням принципів солідарного оподаткування у період після припинення чи скасування воєнного стану, а також відповідності європейським стандартам та керівним принципам державної допомоги («State aid») ЄС. Задля збереження податкових баз необхідно розробити рекомендації щодо запобігання ризикам девіантної поведінки та уникнення оподаткування учасниками інвестиційних процесів.

Одна з основних цілей Стратегії полягає у збільшенні дохідної бази. Детінізація великого неформального сектору передбачатиме вжиття цілеспрямованих заходів щодо мікро-, малих та середніх підприємств. Ідеться про: реформування спрощеної системи оподаткування; орієнтири імплементації досвіду ЄС щодо використання фінансової звітності та обліку суб'єктами малого підприємництва з метою мінімізації ухилення від оподаткування в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі; використання податкових інструментів підтримки малого бізнесу в парадигмі програм та планів повоєнної відбудови й секторального розвитку економіки.

Стратегія передбачає зміни в оподаткуванні праці та доходів фізичних осіб, реформу екологічного оподаткування, чергові напрями подальшої протидії розмиванню податкової бази відповідно до рекомендацій ОЕСР, гармонізацію вітчизняного та європейського фіскального інституційного простору. У ширшому плані дорожня карта Стратегії включатиме: політичні цілі, котрі впливають на широкий спектр податкових категорій; вказівки щодо координації між урядовими установами, донорами, приватним сектором і громадянським суспільством; заходи, спрямовані на посилення Державної податкової служби та Державної митної служби; переглянутий спрощений режим оподаткування; подальше приведення ПДВ та акцизів у відповідність до *acquis* ЄС; посилені антикорупційні заходи і процедури управління для усунення ризиків доброчесності; податкові реформи, котрі збалансують потребу в забезпеченні адекватної бази доходів із життєво важливими завданнями підтримки вступу до ЄС; ключові аспекти управління змінами у податковому та митному адмініструванні – зосередження на аналітичній підтримці виявлення ухилень від сплати податків, управлінні комплаєнс-ризиками, заходах зі зниження корупційних ризиків, посиленні Бюро економічної безпеки України тощо.

Синергія між урядом, бізнесом і громадянським суспільством дасть змогу запуснути Стратегію до кінця грудня 2023 р. При цьому оподаткування стане інструментом досягнення цілей сталого економічного розвитку. Фіскальні реформи зміцнять державні фінанси й зосередять увагу на стратегічних пріоритетах ЄС, включно із зеленим і цифровим переходом та розвитком обороноздатності. Рух до наступного етапу розвитку здійснюватиметься через науково-технічну революцію, у ході якої впроваджуватимуться інновації.

Забезпечуватиметься інтеграція цифрових технологій у практику менеджменту, що потребуватиме нових підходів до управління змінами у сфері фінансової політики.

Список використаних джерел:

1. Tax Policy Reforms 2023: OECD and Selected Partner Economies. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/tax-policy-reforms-2023_d8bc45d9-en.
2. Dao M. C. et al. Unconventional Fiscal Policy in Times of High Inflation. IMF Working Paper. 2023. Iss. 178. URL: <https://doi.org/10.5089/9798400251399.001>.
3. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting (BEPS OECD). URL: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting_9789264202719-en.
4. Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising From the Digitalisation of the Economy. 2021. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021.htm>.
5. Лист про наміри та Меморандум про економічну і фінансову політику від 19 червня 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2023-06-19_.pdf.
6. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>.
7. EU4Environment. URL: <https://www.eu4environment.org/uk/>.
8. EaPGREEN. URL: <https://www.green-economies-eap.org/>.

УДК: 657

Кіндрацька Любомира Максимівна,

д.е.н., професор кафедри

податкового менеджменту та фінансового моніторингу,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

м. Київ, Україна

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ УСТАНОВ СЕКТОРА ЗАГАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Успішність реалізації багатьох комбінацій варіативності управлінських рішень визначається економічними реаліями діяльності суб'єктів господарювання за напрямками її здійснення. Це повною мірою стосується і сфери державного сектора, зокрема його потужної складової – сектора загального державного управління. Основне спрямування діяльності його суб'єктів – надання громадянам широкого спектру соціально значимих послуг. Досягнення високої якості послуг та розширення їх переліку в умовах обмеженості фінансових ресурсів відповідає сучасній моделі управління державними фінансами, на ефективність якої впливає результативність реформування, адміністративної, політичної, бюджетної, податкової, медичної, освітньої галузей вітчизняної економіки та діяльності безпосередньо органів влади, державного казначейства, державної податкової адміністрації, установ охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення. Основним джерелом